

บทวิจารณ์หนังสือ การบำเพ็ญบารมีที่ถูกแนวทาง เขียนโดย พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ)

พระครูนิยมสิริทัต (สังัด ทตตสิริ, ต่วนเฮ) ¹

Prakruniyomsiridat (Sangad Tattasiri ,Towhei) ¹

1. บทนำ

หนังสือเรื่อง การบำเพ็ญบารมีที่ถูกแนวทาง² หนังสือเล่มนี้ เป็นหนังสือสำหรับสอนแนะนำแก่พุทธบริษัททั้งหลาย ที่มาประพฤติปฏิบัติที่วัดสวนโมกขพลาราม ในวันมาฆบูชา เป็นการบรรยายครั้งที่ 12 หนังสือเล่มนี้มี 59 หน้า ผู้เขียนเป็นท่านเป็นผู้นำทางปัญญาที่เด่นมากทางพระพุทธศาสนาสมัยใหม่ เป็นที่ยอมรับทั้งภายในและนอกประเทศ ส่วนนาม “พุทธทาส” เริ่มใช้ครั้งแรกเมื่อคราวเขียนบทความทางพระพุทธศาสนาส่งไปลงใน “เดลิเมล์” เลียนแบบนาม “ธรรมทาส” ซึ่งน้องชายท่านใช้อยู่ก่อน เมื่อเกิดธรรมทาส และพุทธทาสขึ้นที่ไชยา ก็เกิดนาม “สังฆทาส” ขึ้นที่กรุงเทพฯ

ที่มาของนาม “พุทธทาส” นั้นว่ากันว่าได้แรงบันดาลใจจากบทสวดมนต์ทำวัตรเย็นว่า “พุทธสสาหสมิ ทาโสว พุทโธ เมสามิภิสโส พุทธสสาหิ นียยาเทมิ สรีรณชีวิตัจจิ ข้าพเจ้าเป็นทาสของพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าเป็นนายของข้าพเจ้า ข้าพเจ้าขอถวายร่างกายและชีวิตนี้แด่พระพุทธเจ้า”

มีความหมายว่า ผู้ทำงานถวายพระพุทธเจ้า ด้วยการปฏิบัติตามคำสอนของพระองค์จนได้สัมผัสแห่งการปฏิบัติ และเผยแผ่คำสอนของพระองค์ เพื่อมวลมหาชน หาใช่ “ทาส” ในความหมายที่รู้จักทั่วไป

“ทุกคนที่ชวนขวยเพื่อความดี ความงาม ความจริง ความถูกต้อง ความยุติธรรม ก็เหมือนกับการใช้พระในตัวพุทธเจ้าในตัวอย่างยิ่งและเต็มที”

ผู้เขียนท่านเป็นผู้ที่ชวนขวย เพื่อความงามความดีของมนุษยโลก จึงเหมาะแก่นามพุทธทาสนี้ยิ่งนัก และถ้าคนอื่นจะดำเนินรอยตามผู้เขียน ทำตัวให้เป็น “พุทธทาส” กันมากๆ ก็รับประกันได้ว่า “ศีลธรรมจะกลับมา” และ “โลกจะสงบเย็น”

เย็นยิ่งกว่ายามดารา ขวลิต แสงกลางนภาครา อาทิตย์อัสดงเป็นที่ เปรมประชานันท์แหละ

¹ นิสิตปริญญาเอก หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์, E-mail:doctorthan@gmail.com

² พระธรรมโกศาจารย์(พุทธทาสภิกขุ), การบำเพ็ญบารมีที่ถูกแนวทาง, วัดสวนโมกขพลาราม, 68/1 ถนนเพชรเกษม อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี, 84110

นามสำนักว่า “โมกขพลาราม” ผู้เขียนคิดขึ้นมาใช้ให้เหมาะกับกิจกรรมที่ทำอยู่ ผู้เขียนเล่าว่าคิดได้โดยบังเอิญคือ ณ สถานที่นี้ (สวนโมกข์เก่า) มีต้นโมกและต้นพลากอยู่หลายต้น เอา “โมก” กับ “ปลา” มาต่อกันจับบวชชะหนอยเป็น “โมกขปลา” ต่อด้วย “อาราม” ก็เป็น “โมกขพลาราม” แปลว่าที่รื่นรมย์อันเป็นพลังแห่งโมกษะ (การหลุดพ้น)

โมกขพลารามเกิดขึ้นในช่วงปี 2475 ยุคสมัยอะไรๆ ก็เริ่มเปลี่ยนแปลง ทางบ้านเมืองก็เปลี่ยนแปลงการปกครอง ทางคณะสงฆ์ก็เกิดยุวสงฆ์เคลื่อนไหว จนเปลี่ยนพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ แต่นั่นเป็นเพียงเปลี่ยนรูปแบบเท่านั้น สารทางศาสนาไม่ได้มีอะไรเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม พระสงฆ์ส่วนใหญ่ยังหมกมุ่นอยู่ในดิรัจฉานวิชา “ปาย” บอทางสวรรค์ นิพพานอยู่อย่างไรก็คงเป็นอยู่เช่นเดิม

ผู้เขียนจึงปลีกตัวออกจากความเป็น “พระบ้าน” มาอยู่ป่าเป็น “พระป่า” ในสายตาของชาวบ้าน ผิดคนตัวเองทั้งในด้านปริยัติและปฏิบัติท่ามกลางธรรมชาติอันสงบสงัด ดองผิดลองถูกด้วยการปฏิบัติแปลกๆ มากมาย เช่น หมั้นจิรวดๆ หม่นๆ ไม่สวมรองเท้า ไม่ใช้ร่ม ไม่กินปลาและเนื้อ กินแต่ผักหญ้า เป็นต้น ผลที่สุดก็ได้ข้อสรุปว่า ไม่ได้ผล “มันทำให้แปลกกว่าเพื่อน มันอยากจะดีกว่าเพื่อน มันเล่นละคร แก่งแย่งอำต๋อวดคน ก็เลยเลิก” อะไรก็ตามที่สักแต่ทำตามตามกันมาโดยไม่ “แจ้ง” ในสาระที่แท้จริงก็จะกลายเป็นการสร้าง “รูปแบบ” ให้เกาะยึดและพอกอุปาทาน จนยากจะกะเทาะออกได้ในที่สุด

ผลงานของผู้เขียนที่เรียบเรียงเป็นหนังสือเกี่ยวกับพุทธศาสนาเป็นจำนวนมาก อาทิเช่น (เรียงลำดับตามตัวอักษร)

แก่นพุทธศาสนา, คู่มือมนุษย์, ตัวกูของกู, ธรรมโฆษณ์, ปฏิจจสมุปบาทจากพระโอบุษฐ์, พระพุทธเจ้าสอนอะไร, พุทธประวัติจากพระโอบุษฐ์, ภาษาคน-ภาษาธรรม, หนังสือพิมพ์พุทธศาสนา, อิทัปปัจจยตา (100 หนังสือดีที่คนไทยควรอ่าน), สูตรของเว่ยหล่าง, และยังมีหนังสือธรรมอื่นๆ อีกมากมาย

2. สรุปสาระสำคัญของเนื้อหา

ในส่วนของคำนำหนังสือเล่มนี้ ผู้เขียนเริ่มด้วยการแสดงให้เห็นว่า การเขียนหนังสือธรรมทางพระพุทธศาสนา “การบำเพ็ญบารมีที่ถูกแนวทาง” นั้นมีโครงสร้างหลากหลายแตกต่างกัน คนที่มีประสบการณ์ในการเขียนจะไม่ค่อยเจอปัญหาในการเลือกโครงสร้างในเวลาเขียน แต่ว่าคนที่ไม่มีประสบการณ์มาก่อนจะพบปัญหาและจะรู้สึกว่าการเขียนหนังสือธรรมในพระพุทธศาสนานั้นเป็นเรื่องยาก

ผู้เขียนท่านบอกว่า หนังสือเล่มนี้ท่านเขียนเพื่อให้คนได้รู้ในการบำเพ็ญบารมีที่ถูกแนวทาง เมื่อถามถึงเป้าหมายของชีวิตว่า เกิดมาทำไม? บางคนคิดว่าเกิดมาเพื่อแสวงหาความสุข สนุกสนานและสนองความอยากได้ บางคนที่ล้มเหลวหรือพ่ายแพ้ ก็ท้อแท้เสียใจ คิดว่าตัวเองอาจแพ้โชคไร้วาสนา เกิดมาต้องมาจำใจใช้กรรมเก่าบ้าง อยู่อย่างซังกะตายไปวันๆ รอความสำเร็จอย่างลมๆ แล้งๆ บ้าง หรือบางคนถึงกับฆ่าตัวตาย ทั้งทางตรงและทางอ้อม คือปลิด

ชีพตนเองอย่างฉับพลันทันที หรือหันไปหาอบายมุข เพื่อให้ลืมปัญหา มุ่งมอมเมาจิตใจของตนให้ มีินชาและตกต่ำอ่อนแอลงตามลำดับ จนหมดสภาพความเป็นมนุษย์ไปในที่สุดซึ่งเป็นที่น่าเสียดาย และน่าเป็นห่วงทั้งสองกลุ่มนี้

ผู้เขียนท่านบอกว่า ชีวิตเราเกิดมาเป็นมนุษย์และมีโอกาสได้พบพระพุทธศาสนา นับว่าเป็นโชควาสนาที่เปรียบได้ยากนักแล้ว หากตั้งใจใช้ชีวิตให้มีค่า ด้วยการบำเพ็ญบารมีที่ถูก แนวทาง เพื่อสร้างสรรค์ประโยชน์และความสุขให้เกิดขึ้นแก่ตนและบุคคลอื่น โดยปราศจากเวรภัย กล่าวคือตั้งใจฝึกฝนตนเป็นผู้ให้ ผู้กระทำ ผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบานอยู่เป็นนิจ ใช้ชีวิตถูกต้องตามทาง สายกลาง หรืออริยมรรคมีองค์แปดที่เป็นทางสู่ความหลุดพ้นอย่างแท้จริงได้

ผู้เขียนท่านบรรยายเรื่อง “การบำเพ็ญบารมีที่ถูกแนวทาง” นี้ ผู้เขียนท่านชี้ให้เห็น ถึงความหมาย ความสำคัญ และการปฏิบัติทศบารมี เพื่อสร้างสรรค์ชีวิตที่ดี ที่เต็มเปี่ยมขึ้นได้ นับเป็นคำบรรยายที่น่าสนใจ และให้ประโยชน์แก่การดำเนินชีวิตได้เป็นอย่างดี จึงได้จัดพิมพ์ขึ้น เผยแพร่ให้กว้างขวาง เป็นแนวทางแก้ปัญหาวชิวิต และสังคมไทยที่กำลังวิกฤตและหลงทาง ให้ กลับคืนสู่ความถูกต้อง และเปี่ยมด้วยศานติสุขสืบต่อไป

ในหนังสือเล่มนี้มี 6 บท ซึ่งสามารถสรุปได้แต่ละบทดังต่อไปนี้ บทที่ 1 ผู้เขียน ท่านพูดถึง ปัจจัยทางจิตถือว่าเป็นปัจจัยที่ 5 ชีวิตในทางฝ่ายกายอาศัยปัจจัยทางวัตถุ 4 อย่าง คือ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัยใช้สอย และการบำบัดโรคภัยไข้เจ็บ ส่วนชีวิตในฝ่ายจิตใจนั้น ก็ อาศัยปัจจัยซึ่งไม่ใช่วัตถุ ล้วนแต่เป็นการกระทำที่เกี่ยวกับใจ ทำจิตใจให้เจริญองงามก้าวหน้า เรา จึงเรียกเสียใหม่ว่าปัจจัยทางฝ่ายจิตใจ เพราะมันเกิดจากปัจจัยทางฝ่ายกาย ซึ่งมีอยู่เพียง 4 เราจึง เรียกว่าปัจจัยที่ 5 และปัจจัยที่ 5 นี้ มีได้มากมายตามความประสงค์ของเรา การบำเพ็ญบารมีที่ถูก แนวทางถือว่าเป็นปัจจัยที่ 5

บทที่ 2 ผู้เขียนได้นำเสนอการได้สิ่งที่ดีที่สุดต้องบำเพ็ญบารมี ในบทนี้ผู้เขียนท่านได้ ให้ความหมาย “บารมี” แปลว่า การทำให้เต็ม ให้ถึงที่สุดที่มันควรจะเต็ม อาจจะมีผู้แปลคำว่า บารมีเป็นอย่างอื่นก็ได้ แต่ผู้เขียนท่านสังเกตดูตัวหนังสือแล้ว ควรจะแปลว่าการทำให้เต็ม คือให้ถึง ที่สุด ตามที่มันควรจะเต็ม มันเป็นวิวัฒนาการที่เราารู้สึกได้ ขอให้ทุกคนคิดดูว่า เราอยากดีกันอยู่ทุก คน และอยากให้อะไรๆ ขึ้นไป แล้วก็ได้พยายามทำความดีอยู่ ถ้าใครไม่รู้รู้สึกอีกละก็ ไม่รู้จะพูดว่า อย่างไร ผู้เขียนท่านถือว่าทุกคนรู้สึกได้ว่า เรากำลังทำให้มันดียิ่งขึ้นไป จนกว่าจะถึงที่สุด จนมี คำพูดว่า เกิดมาเป็นมนุษย์ต้องได้สิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้ นี้เรียกว่าบารมี หรือ การบำเพ็ญ บารมี คือการทำให้เต็ม

แต่ในคำกลางๆ เช่นนี้ จะยกไปเรียกว่า ทำให้เต็มในฝ่ายชั่ว ก็ได้เหมือนกัน ก็ เรียกว่าเต็มได้เหมือนกัน คนชั่วก็ต้องการจะเต็มตามแบบของคนชั่ว คนดีก็ต้องการจะเต็มตามแบบ ของคนดี แต่ถ้าว่าจะเรียกว่า “บารมี” กันแล้ว จะหมายถึงแต่ต้องการให้เต็มในทางฝ่ายดี ถ้าฝ่าย ชั่ว หรือให้เต็มฝ่ายชั่ว ไม่เรียกว่าบารมี เพราะว่ามันเป็นการเพิ่มกิเลสหรือเพิ่มอนุสัย ไม่เรียกว่า บารมี

บทที่ 3 ผู้เขียนท่านได้นำเสนอบำเพ็ญบารมีมีได้หลายระดับ ผู้เขียนกล่าวถึงระดับ หรือขนาดของการบำเพ็ญบารมี คำนี้ใช้ได้อย่างไม่มีของเขตจำกัด คือกว้างขวาง การบำเพ็ญบารมี

ชั้นสูงสุด ก็คือการบำเพ็ญบารมีเพื่อเป็นพระพุทธเจ้า หรือบำเพ็ญบารมีเพื่อเป็นพระอรหันต์ เป็นอย่างน้อย ผู้ที่บำเพ็ญบารมีนี้เรียกกันในฝ่ายเถรวาทเราว่า พระโพธิสัตว์ อย่างนี้เป็นกรบำเพ็ญบารมีเพื่อสูงสุดเหนือโลก ที่ยังมีบารมีชั้นธรรมดาสามัญทั่วไป เพื่อประโยชน์ในโลก ก็เรียกว่าบำเพ็ญบารมีได้เหมือนกัน แม้ที่มันเป็นไปเองโดยสัญชาตญาณนั้น ก็ยังกล่าวได้ว่า เป็นการบำเพ็ญบารมีด้วยเหมือนกัน ทั้งที่ไม่รู้สึกตัว

บทที่ 4 ผู้เขียนท่านได้กล่าวไว้ว่า “จะปฏิบัติตามพระพุทธบารมีได้เพียงไร” ซึ่งในบทนี้ได้แยกออกเป็น 10 หัวข้อย่อย คือ ทานบารมี ศีลบารมี เขกขัมมบารมี ปัญญาบารมี สัจจบารมี วิริยบารมี ขันติบารมี อธิษฐานบารมี เมตตาบารมี อุเบกขาบารมี

4.1 ทานบารมี บารมีที่ 1 ของพระพุทธเจ้า คือบำเพ็ญให้เต็มในส่วนทาน คำว่าทาน นี้แปลว่า ให้สิ่งที่เราไม่อยากจะให้ นั้นแหละ เรามีเงินมีของมีอะไรก็ตามเราไม่อยากจะให้ เราอยากจะเอาไว้เป็นของเรา เพราะเรามีความขี้เหนียว พุดกันตรงๆ อย่างนี้ แต่ถ้าเราหัดทำลายความขี้เหนียว คือให้ นั้นแหละคือทาน คือการให้บำเพ็ญให้มากให้เต็มเรียกว่า ทานบารมี รักผู้อื่นเอื้อเฟื้อผู้อื่น มีความมุ่งหมายชัดเจนจะจงลงไปว่าจะให้สิ่งใดแก่ใคร ตามความเหมาะสม หรือว่าเหมาะสมแก่ตัวผู้ให้ คือการทำลายความตระหนี่

ผู้เขียนท่านยังกล่าวอีกว่า เรื่องให้ทานนี้ฟังมากที่สุดคือ เรื่องพระเวสสันดร โพธิสัตว์ ให้ทานสิ่งของจนคนอื่นเขาโกรธ เขาไม่คบ ออกไปอยู่ป่าก็ยังให้ทานลูกให้ทานเมียจนไม่มีอะไรเหลือ เรื่องพระเวสสันดรนี่ก็เป็นใจความของทานบารมี สังเกตเห็นว่า ในประเทศอินเดียเรื่องพระเวสสันดรนี้ เขาสลักหินที่ภูเขา ที่พระเจดีย์ ที่อะไรกันมากที่สุดกว่าเรื่องอะไรทั้งหมด บรรดาหินสลักที่จะสอนประชาชนเรื่องศีลธรรมแล้ว เห็นสลักเรื่องพระเวสสันดรมากที่สุดคล้ายๆ ต้องการให้ราษฎรทั่วประเทศ ประชาชนทั้งหมดนั้นบำเพ็ญทานบารมี มีความรักผู้อื่น ทำลายความเห็นแก่ตัวด้วยการให้

อีกประการหนึ่งผู้เขียนท่านกล่าวว่า จิตให้สบายกว่าจิตเอา แต่ไม่ค่อยมีใครเชื่อแล้วก็มีคนที่คิดแต่จะเอา ไม่ค่อยคิดที่จะให้ เราบอกเขาว่า จิตที่คิดจะให้นะ ดูให้ดีนะ มันสบายกว่าจิตที่คิดจะเอา พุดแต่ปากมันเข้าใจยาก ต้องทำเอาเอง คือไปสังเกตดู เมื่อคิดจะให้ เมื่อคิดให้เมื่อให้ออกไปนั้นสบายอย่างไร เมื่อคิดจะเอาแล้วก็ยังไม่ได้ คิดจะเอาอยู่นั้นแหละ มันกระวนกระวายอย่างไร

4.2 ศีลบารมี บารมีที่ 2 ของพระพุทธเจ้า ศีล แปลว่า ปกติแห่งกายวาจา ดังนั้นศีลก็คือความมีระเบียบบังคับตน ในด้านกายวาจา สอนกันมาอย่างนั้น แต่ไม่ถูกนัก เพราะการบังคับกายวาจานั้น มันเลยไปถึงจิตด้วย ไม่เชื่อไปลองดู เราบังคับกายวาจาต้องการให้กายวาจาถูกต้องอย่างนี้ๆ ให้เป็นศีล ให้มีศีลดังมาอย่างนี้ แต่มันมีผลไปถึงจิตด้วยเสมอ ฉะนั้น ศีลจึงไม่หยุดอยู่เพียงแค่ว่า วาจา ย่อมเข้าไปถึงจิตตามสัดส่วน หรือเรียกว่าโดยอ้อมเพราะว่าเราไม่ได้เจตนา

ผู้เขียนท่านยังกล่าวถึงเรื่องราวเกี่ยวกับพระพุทธเจ้า ตอนที่เสวยชาติเป็นพญานาค ถูกหมองูจับมาทำอันตราย ก็ไม่โกรธ ก็ไม่กัธ อย่างนี้คือยนิตรักษาศีล ไม่โกรธศัตรู ไม่ทำร้ายศัตรู

ศาสนาคริสต์ียนเขาสอนมากและเน้นมากในเรื่องนี้ กลับสอนให้รักศัตรูเสียอีก เอาแต่เพียงไม่ทำร้ายศัตรูมันก็มีศีลมากอยู่แล้ว แต่ไปถึงรักศัตรู นี่มันก็มากที่สุดไม่มีการกระทบกระทั่งใคร ให้ลำบาก ให้เดือดร้อน ให้อุ่นวาย ตัวเองมันก็พลอยได้รับผลอันนั้น ไม่อุ่นวาย ไม่ลำบาก ไม่เดือดร้อน

4.3 เนกขัมมบารมี บารมีที่ 3 ของพระพุทธเจ้า เนกขัมมะ แปลว่า หลีกออก หลีกออกจากอะไร? หลีกออกจากกาม ถ้าพูดให้ธรรมดาสามัญ ก็หลีกออกจากอำนาจของกามารมณ์ อย่าให้อำนาจของกามารมณ์ครอบงำใจเราได้ ก็เรียกว่าหลีกออกจากกามหรือนอกขัมมะ ไม่ต้องบวช อยู่ที่บ้านแต่อย่าให้อำนาจกามารมณ์ครอบงำได้ ให้อยู่นอกอำนาจของกามารมณ์เสมอ นี้ก็เรียกว่าเนกขัมมะได้ร้อยเปอร์เซ็นต์เหมือนกันแหละ ที่เขาไปบวชนั้นเพื่อให้ง่าย เพื่อให้มันเข้าระเบียบแล้วมันง่าย มันเป็นเรื่องทำไปตามระเบียบพร้อมๆ กันไปมันง่าย แต่ถ้ายังบวชไม่ได้ จะทำอย่างไร จะล้มหัวกมกลงไปอย่างนั้นหรือ? มันก็ไม่ถูก ฉะนั้นถ้าจะตามรอยพระพุทธเจ้าในเรื่องนี้ ก็หลีกออกมาเสียจากอำนาจของสิ่งที่เราเรียกว่า กามารมณ์

4.4 ปัญญาบารมี บารมีที่ 4 ของพระพุทธเจ้า ปัญญา แปลว่า ความรู้ทุกอย่างที่ควรรู้ ปะ แปลว่า ครอบ ญา แปลว่า รู้ ปัญญา แปลว่า รู้ครบ ครบก็คือครบทุกอย่างที่ควรจะไม่ต้องเหลือเพื่อ ไม่ต้องเพื่อ ไม่ต้องไปรู้ในส่วนที่ไม่ต้องรู้ เคียวนี้คนเข้าใจผิด รู้ในสิ่งที่ไม่ต้องรู้ แล้วก็เสียเวลาเปล่าๆ โดยเฉพาะระบบการศึกษาในโลกปัจจุบันให้เด็กๆ เรียนสิ่งที่ไม่จำเป็นมากเกินไป ไม่มีประโยชน์อะไรที่ควรจะต้องรู้ จำเป็นอย่างยิ่งกลับไม่ได้เรียน เด็กไปรู้เรื่องอะไรที่มันเป็นเรื่องวิทยาศาสตร์ เรื่องประวัติศาสตร์มาจนเพื่อ ส่วนเรื่องที่ควรจะต้องรู้ว่าพ่อแม่มีคุณ นี่ไม่รู้ เด็กๆ เหล่านี้ไม่รู้ว่ามีบิดามารดามีพระคุณ นี่เรื่องอย่างนี้กลับไม่รู้ แต่เขารู้เรื่องบนฟ้าได้ดิน เรื่องวิทยาศาสตร์ เรื่องประวัติศาสตร์ เรื่องอะไรเหลือประมาณ นี่การศึกษาปัจจุบันนี้มันเป็นเสียอย่างนี้

ผู้เขียนท่านอธิบายให้แคบเข้ามาที่เกี่ยวกับศาสนาโดยตรง แล้วเกี่ยวกับชาวพุทธเรา เช่น เขาจะมัวถามว่า ตายแล้วเกิดใหม่ อะไรไปเกิด ไปเกิดอย่างไร ช่วยบอกที นั่นมันคือเรื่องที่ไม่ต้องรู้ เรื่องคนโง่เรื่องบ้า เรื่องคนบ้า คนโง่ มันจะต้องไปรู้อย่างนั้น มันไม่ต้องรู้ มันรู้แต่ว่าที่นี่จะต้องทำอย่างไรต่างหากเล่า จะต้องรู้ว่าที่นี่เดี๋ยวนี้จะต้องทำอย่างไร ทำให้ถูกเถอะ พอแล้ว

เป็นอันว่า รู้จักทำให้ถูกต้องที่นี่และเดี๋ยวนี้มันเพียงพอ พระพุทธเจ้าท่านไม่สอนให้เชื่อคนอื่น ท่านสอนให้เห็นสิ่งที่รู้สึกด้วยใจของตน เช่น ทำผัดมันร้อนเป็นนรก ทำที่นี่ร้อนที่นี่แล้วก็ร้อนตลอดไป ทำถูกเป็นสวรรค์อยู่ที่นี้ในจิตใจ รู้สึกได้ด้วยตนเอง แล้วก็ทำก็แล้วกัน ฉะนั้นเราไม่ต้องรู้ก็ได้ ว่าตายแล้วเกิดหรือไม่เกิด ถ้ารู้จักต้องเชื่อคนอื่นเท่านั้นแหละ มันมองเห็นไม่ได้ นี่เรื่องที่สำคัญแท้ๆ ที่มาเกี่ยวข้องกับพุทธบริษัท ฉะนั้น พระพุทธเจ้าท่านจึงไม่ทรงตอบปัญหาเรื่องตายแล้วเกิดหรือไม่เกิด

4.5 สัจจะบารมี บารมีที่ 5 ของพระพุทธเจ้า สัจจะ แปลว่า จริง ว่าเท็จ ว่าไม่หลอก มีความจริงต่อความเป็นมนุษย์ของตนเอง ถ้าใครไม่เคยได้ยินอย่างนี้ ก็ช่วยได้ยินเดี๋ยวนี้เถอะว่า ผู้เขียนท่านบอกว่า สัจจะความจริงนั้น ให้มันจริงต่อความเป็นมนุษย์ของตัวเอง จริงอย่างอื่นไม่สำคัญเท่า ถ้าจริงอย่างอื่น มันก็มาขึ้นรวมเป็นบริวารของจริงนี้ทั้งนั้นแหละ พูดจริงทำจริงจริงต่อเวลา จริงต่อหน้าที่การงาน จริงต่อเพื่อนมนุษย์ จริงต่ออะไรก็ตามใจมันจะมารวมอยู่ที่ จริงต่อความเป็นมนุษย์ของตัวเอง ถ้าตัวรู้จักความเป็นมนุษย์ว่ามีค่าสูงสุด จริงต่อความเป็นมนุษย์แล้ว มัน

ก็ต้องทำให้ชีวิตของเขาเป็นมนุษย์ที่ดีที่สุด ที่มีค่าที่สุด ฉะนั้นเขาต้องจริงอย่างยิ่ง จริงที่สุดกับความ เป็นมนุษย์ของเขา เมื่อพระพุทธเจ้าท่านจะเป็นพระพุทธเจ้าท่านก็จริงต่อความเป็นพระพุทธเจ้า หรือจริงต่อการที่จะเป็นพระพุทธเจ้า ท่านบำเพ็ญบารมี

4.6 วิริยะบารมี บารมีที่ 6 ของพระพุทธเจ้า วิริยะ นี้เป็นธรรมชาติของมือ วิริยะ แปลว่า ความกล้าหาญ ความพากเพียรอย่างกล้าหาญ มั่นปณกันอยู่ ความกล้าหาญกับความเพียร นี้ ถ้ามันไม่เข้มแข็งไม่กล้าหาญ มันก็เพียรอยู่ไม่ได้ ถ้ามันจะเพียรได้มันต้องเข้มแข็งและกล้าหาญ ฉะนั้น คำว่าวิริยะแม้จะแปลว่าเพียร วิริยะมาเป็นพิริยะ มาเป็นเพียรในภาษาไทยนี้ ภาษาบาลีเขา มีความหมายทั้งเข้มแข็งกล้าหาญบวกกัน มีคำอื่นเช่นคำว่า วายามะ คือคำว่าพยายามในภาษาไทย ภาษาบาลี ว่า วายามะ นั้นแหละ คือความพากเพียรล้วนๆ แต่ถ้าคำว่าวิริยะ แล้วมันต้องกล้าหาญ บากบั่นบึกบืนอะไรรวมอยู่ด้วย ในที่นี้ใช้คำว่า วิริยะ ในฐานะที่เป็นบารมี กล้าหาญบากบั่น พากเพียร ไม่กล้าหาญ ไม่แน่ใจ มันก็เพียรไปไม่ได้ ฉะนั้นถ้าเพียรได้หมายความว่ามันก็เด็ดขาด มันก็มีความกล้าหาญ ความแน่ใจอะไรที่เพียงพอ เรื่องนี้ก็เหมือนกันแหละ เขาต้องอบรม

เดี๋ยวนี้คนขี้เกียจ ไม่อยากทำงาน แต่อยากได้สนุกสนานเอร์ดีร่อยมากที่สุด ผู้เขียนท่านได้อธิบายว่าทุกคนในโลกเป็นคนขี้เกียจเพราะไม่อยากทำงาน แม้ทุกคนที่นั่นอยู่ไม่มี ใครอยากทำงาน ที่ทำงานเพราะจำเป็นบังคับ โดยเนื้อแท้ไม่ได้อยากทำงาน ที่ต้องทำนา ทำไร่ ทำ ราชการอะไร เพราะว่าความจำเป็นมันบังคับ โดยเนื้อแท้มันก็ขี้เกียจ ไม่ต้องทำแหละดี เอา เงินเดือนมากๆ แล้วงานไม่ต้องทำ มันต้องการอย่างนั้น เดียวนี้มันเป็นอย่างนั้นนะ มันก็ผิดหลักนี้ แล้วนะ หลักอันนี้มันต้องกล้าหาญและพากเพียร มันจึงจะผลิตประโยชน์ออกมาได้ เพื่อตนเองและ ผู้อื่น ถ้าเอาตามที่ว่ามันขี้เกียจแต่มันอยากได้เงินเดือนมากๆ มันก็วินาศแหละ โลกนี้มันก็วินาศ เอาเงินเดือนมาให้มากๆ แล้วงานไม่ต้องทำกันทุกคน แล้วโลกมันจะอยู่ได้อย่างไร แต่แล้วคนใน โลกนี้มันก็เป็นอย่างนั้นจริง ไม่มีใครอยากทำงานด้วยความสมัครใจ นอกจากทำด้วยความจำเป็น บังคับ เพราะฉะนั้นเขายังไม่เป็นมนุษย์ที่ถูกต้อง ละอายกันเสียบ้าง

การทำหน้าที่คือความเป็นมนุษย์ ความเป็นมนุษย์อยู่ที่หน้าที่ ธรรมชาติอยู่ที่หน้าที่ ที่ทำหน้าที่คือมีธรรมชาติ มีธรรมชาติคือมีหน้าที่ มีหน้าที่เป็นมนุษย์ เป็นมนุษย์ต้องมีหน้าที่ ฉะนั้นอย่า ทำงานด้วยความจำเป็นจำใจ หรือความจำเป็นบังคับเลย จงทำอย่างสนุกสนาน พอใจว่ามันเป็น หน้าที่ ที่ทำให้เกิดความเป็นมนุษย์ เพราะเราได้เป็นมนุษย์ เราพอใจ ฉะนั้นเรารักหน้าที่ เราก็ อยากร่างกายอย่างยิ่งเลย ได้ทำงานอย่างยิ่ง เป็นมนุษย์ที่ดีที่สุดนี้ ควรจะถือว่ามันแพงกว่าเงินเดือน เงินเดือนก็พันก็หมื่น มันก็ไม่มีค่าเท่ากับความเป็นมนุษย์ที่ถูกต้อง การเป็นมนุษย์ที่ถูกต้องมีได้ เพราะการทำหน้าที่ ไม่ใช่เพราะมีเงินเดือนสูง เงินเดือนสูงมันพลุกบึงเอิญก็ได้ เอาเปรียบเขาก็ได้ อะไรก็ได้ ไม่มีความเป็นมนุษย์ที่ถูกต้องอยู่ที่เงินเดือนมาก แล้วยังมีเงินเดือนมาก ดูเหมือนจะยิ่ง เอาเปรียบมาก ทำงานแต่น้อย ทำงานไม่คุ้มค่าเงินเดือน พวกเงินเดือนมากทำงานไม่คุ้มค่า เงินเดือนทั้งนั้นแหละ ไปดูเถอะ พวกเงินเดือนน้อยๆ บางที่ทำงานคุ้มค่าเงินเดือน

4.7 ขันติบารมี บารมีที่ 7 ของพระพุทธเจ้า ขันติ แปลว่า อุตหน ทางกายก็ได้ ทาง จิตก็ได้ อุตหนทางกายเรื่องหนาว เรื่องร้อน เรื่องเจ็บ เรื่องไข้ ก็ทนได้ ทางจิตก็ว่า ถูกเขาตำว่า ถูก เขาสบประมาท หรือว่ากิเลสมันบีบคั้น กิเลสมันขี้คอจะให้ไปทำอะไรชั่วเราทนได้ นี้เรียกว่า

อดทนทางจิต นี้ก็เลสมันบีบคั้น ให้ต้องไปทำสิ่งไม่ควรจะทำ มันก็เวียนากันเท่านั้นแหละ ก็เลสตัวเล็กๆ มันก็ยังบีบคั้นช็อคคนให้สูบบุหรี่ก็ได้ สูบบุหรี่แล้วมันละไม่ได้ เพราะมันอดทนการบีบคั้นของกิเลสไม่ได้ มันก็สูบบุหรี่ เติวนนี้ก็ละไม่ได้ มันต้องแอบสูบบุหรี่อยู่ อดทนการบีบคั้นของกิเลสตัวเล็กๆ ก็ไม่ได้ จึงละการสูบบุหรี่ไม่ได้ แล้วก็ไปทำอะไรที่เลวร้ายมากกว่านั้น เพราะอดทนความบีบคั้นของกิเลสไม่ได้ นี้เรียกว่า ชันติ

เรื่องภายนอกผู้เขียนท่านยังบอกอีกว่า การทำไร่ ทำนา อะไรก็ตาม มันต้องอดทน ทนแดด ทนฝน ทนลม ทนเหนียวทนยาก ทนลำบาก ทนเจ็บไข้เจ็บปวด ทนเขาแกล้งเบียดเบียน แกล้งด่าว่า แกล้งเบียดเบียน ทำตนเป็นศัตรู ก็ต้องทนได้ทั้งนั้น เราจะไปฆ่าเขา ไปอะไรตอบเขานั้นไม่ถูก เราจะต้องอดทน แล้วในที่สุดมันจะชนะได้เพราะความอดทน

4.8 อธิษฐานบารมี บารมีที่ 8 ของพระพุทธเจ้า อธิษฐานะ แปลว่า ตั้งมั่น อธิแปลว่า ทับ ฐานะ แปลว่า ตั้ง ตั้งทับ หมายความว่าจิตปักแน่นลงไป ในวัตถุประสงค์ที่ตนมีตนมีวัตถุประสงค์จะทำอะไร จะได้อะไร ต้องการอะไรแล้วจิตปักแน่นลงไปนั้น เรียกว่า อธิษฐานะ ถ้าอยากเป็นพระพุทธเจ้านี้ ก็ปักแน่นลงไปที่มีความเป็นพระพุทธเจ้า เติวนี่ใครอยากจะเป็นอะไรเป็นวัตถุ ขอให้จิตปักแน่นลงไปนั้น เรียกว่าอธิษฐานะ

ผู้เขียนท่านยังกล่าวอีกว่า สัจจาธิษฐานะ สัตยาธิษฐาน ความสำคัญอยู่ที่ว่า อธิษฐาน อธิษฐานปักใจมันลงไปวัตถุประสงค์ ด้วยความสัตย์ความจริง เป็นพระอย่างนี้เป็นพระที่ดีที่สุด เป็นเนตรที่ดีที่สุด ด้วยการตั้งจิตอธิษฐาน แล้วมันก็ไม่ไปไหนเสีย ก็ต้องได้ ถ้าไม่อย่างนั้น กิเลสมันจะมาแย่งเอาไป จะพาเอาไป จะดึงเอาไป ความรู้สึกฝ้ายคำมันมาลากเอาไป ถ้าเราไม่ลงหลักให้มันคง จึงหมายความว่า ลงหลักมันคง จนสิ่งเหล่านี้มันลากเอาไปไม่ได้

4.9 เมตตาบารมี บารมีที่ 9 เรียกว่า เมตตา-ความเป็นมิตร ความเป็นมิตร ก็คือความรักชนิดหนึ่ง เป็นเรื่องทางจิตแล้วก็บริสุทธิ์ ไม่เกี่ยวกับกามารมณ์ ความรักอีกชนิดหนึ่งนั้น เป็นเรื่องความรักทางเนื้อหนัง ไม่บริสุทธิ์ เป็นที่ตั้งของกิเลส เป็นที่ตั้งของกามารมณ์ นั้นเป็นความรักอย่างที่มีกันตามธรรมดาทางเพศ ทางสัตว์เดรัจฉานก็มี เป็นความรักทางฝ่ายภายนอก คือทางฝ่ายเนื้อหนัง ตั้งอยู่ได้ด้วยอำนาจของกิเลส ธรรมชาติสร้างให้มีต่อมเกลนต์ สำหรับจะรู้สึกทางเพศ เพื่อไม่ให้สูญพันธ์ ถ้ารักฝ่ายเนื้อหนังอย่างนั้น ก็เรียกว่าความรัก ไม่ใช่เมตตา เมตตาความรักไม่มี มันมีแต่รักทางวัตถุ ทางเนื้อหนัง ถ้ามันจะเกิดมีรักอย่างเมตตาขึ้นในคู่รัก มันก็เป็นสองรักซ้อนกันอยู่ แต่มันหายาก เพราะความรักทางเนื้อหนัง มันรุนแรงเหลือเกิน มันครอบงำเอาเสียหมด

ผู้เขียนท่านยังอธิบายอีกว่า เมตตา ก็คือความรักโดยธรรม ไม่เกี่ยวกับเนื้อหนัง เนื้อหนังไม่ถูกต้องกันเลยก็ได้ ก็มีความรักถึงที่สุดได้ ด้วยความรักชนิดที่เรียกว่าเมตตาเป็นจิตล้วนๆ แล้วก็รักผู้อื่น เพราะว่าเหตุผลหลายอย่าง ตั้งแต่เราเป็นเพื่อนเกิดแก่เจ็บตายด้วยกัน เราก็รักกัน หรือว่าเราอยู่คนเดียวในโลกไม่ได้ เราก็ต้องรักกัน หรือมันมีความรู้สึกมีเพื่อน สัญชาตญาณของการมีเพื่อน รู้สึกต้องมีเพื่อน มันก็รักอย่างเพื่อน ฉะนั้นความรักที่ไม่เกี่ยวข้องกับกิเลสหรือกามารมณ์ ก็เรียกว่าเมตตา เป็นพ่อแม่ลูก ก็ยังเป็นเรื่องของเมตตา รักครูบาอาจารย์ รักอะไรทำนองนี้ ก็เป็นเรื่องของเมตตา กระทั่งรักสัตว์ทั้งหลาย เกิดแก่เจ็บตายด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้นก็เมตตา

พระพุทธเจ้าท่านสอนให้ทำลายความรักแบบเนื้อหนังนั้นเสีย แล้วก็มีความรักในทางจิตวิญญาณ คือเมตตาแล้วก็บำเพ็ญให้มาก ไม่ให้มีขอบเขตไม่เจาะจงกรณี คือเมตตาแล้วก็บำเพ็ญให้มาก ไม่ให้มีขอบเขตไม่เจาะจงกรณี การให้ทานนั้นยังมีขอบเขตจำกัด รักชีวิตทั้งหมดเสมอทั้งหมด ไม่เจาะจงกรณีเพื่ออย่างนั้นเพื่ออย่างนี้ อย่างนี้เรียกว่า เมตตา รักด้วยความรักที่เป็นธรรมะ ความรักที่เป็นธรรมะเขาเรียกว่า เมตตา ความรักที่เป็นกิเลสนั้นเขาเรียกว่า กามารมณ์

ฉะนั้นรู้จักเมตตา รู้จักสอนให้เมตตา รู้จักทำไปด้วยเมตตา ไม่หวังอะไรที่จะตอบแทนเป็นวัตถุ มันเป็นความรักโดยบริสุทธิ์ โดยธรรมะ เมตตาคำนี้แหละที่เป็นต้นเหตุของคำว่า พระศรีอริยเมตไตรย เมตไตรย เมตไตรยคือมี เมตตา แปลว่าเป็นรากฐานของเมตตา ศาสนาพระเมตไตรยนั้น เต็มไปด้วยเมตตา ฉะนั้นเลยไม่มีการเบียดเบียน ไม่มีอะไรหมัด มีแต่การช่วยเหลือ มีแต่ความรักอย่างมิตร เป็นโลกที่ผาสุกอย่างยิ่ง เป็นศาสนาที่สูงที่สุด คือสมบูรณ์ทั้งทางวัตถุและจิตใจ ไม่มีเรื่องกิเลสเข้ามาเกี่ยวข้อง

4.10 อุเบกขาบารมี บารมีสุดท้าย ที่ 10 เรียกว่า อุเบกขา แปลว่า ความวางเฉยหรือเพ่งเฉยอยู่ ที่เป็นบารมีนี้ไม่ใช่เวทนา ไม่ใช่ชอบทุกข์สุขเวทนา แต่เป็นความรู้สึกที่ปกติอยู่ได้ เหยยอยู่ได้ เป็นปกติอยู่ได้ เราจะเฉยได้เมื่อช่วยไม่ได้ เมื่อมันช่วยไม่ได้ ไม่มีทางจะช่วยให้มันก็เฉยได้ ก็เรียกว่า อุเบกขา เมตตาที่รัก กรุณาที่ช่วย มุทิตาที่ยินดีด้วย แต่ถ้ามันเป็นไปไม่ได้ เหลือวิสัยก็ต้องอุเบกขา ฉะนั้นอุเบกขานี้มันจำเป็นต้องใช้เมื่อช่วยไม่ได้ ถ้ามีฉะนั้นจะมาเป็นทุกข์ มาเป็นทุกข์เสียเองเพราะว่าช่วยเขาไม่ได้ ฉะนั้นอย่างต้องเป็นทุกข์เสียเอง เพราะว่าช่วยเขาไม่ได้จึงอุเบกขา

ผู้เขียนท่านยังกล่าวอีกว่า เมื่อเห็นว่ามันเป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เป็นเช่นนั้นเองตามธรรมชาติ แล้วมันก็เฉยได้ นี้อุเบกขาเมื่อเห็นจริง

อุเบกขาในการปฏิบัติธรรม เมื่อมันเข้ารูป เมื่อเข้ารูปแล้ว มันจะเจริญ เมื่อปฏิบัติศีล สมาธิ ปัญญา เข้ารูปแล้ว ก็ปล่อยไปได้ เหยยอยู่ได้ มันจะเป็นไปเอง เมื่อญาณทัสสนะต่างๆ เข้ารูปแล้วปล่อยได้ มันจะเป็นเอง นี้อุเบกขาในเรื่องของ โทษมงคล 7 จะมีคำว่า อุเบกขา ปัสสัทธิสมาธิ อุเบกขานี้เฉยได้เมื่อมันเข้ารูป เขาเปรียบอุปมาเหมือนกับว่าเราขับรถล้มลาก หรือขับเกวียนวัวลาก เมื่อทุกอย่างมันเรียบร้อย ถนนก็ดี อะไรก็ดี ดีหมด มันเข้ารูปก็ปล่อยได้ ไม่ต้องทำหน้าที่อะไร ม้าก็วิ่งไปถึงปลายทางได้ อย่างนี้เรียกว่า อุเบกขา

อุเบกขาสำหรับชาวบ้าน มันเฉยเมื่อช่วยไม่ได้หรือทำอะไรไม่ได้ บางกรณีก็เฉยเหมือนกัน เฉยทั้งหมดนี้เป็นบารมีทั้งนั้น คือ มันไม่ทำให้เกิดปัญหา ไม่ทำให้เกิดทุกข์ เพราะฉะนั้นเฉยให้ถูกทาง อย่าเฉยในเมื่อมันไม่ควรจะเฉย นั่นมันชี้แจงต่างหาก ไม่ใช่อุเบกขา เอาคำชี้แจงมาอ้างเป็นอุเบกขา แล้วก็ไม่ทำงาน นี้อยู่มากระ ระวังให้ตี อย่างนั้นอุเบกขานี้ก็ยังไม่ต้องการ

นี้เรียกว่าบารมีทั้ง 10 มีอยู่อย่างนี้ พระพุทธเจ้าท่านทำมาอย่างนี้ เราจะเดินตามท่านอย่างไร? นี้เรียกว่าแนวทาง การบำเพ็ญบารมีที่ถูกแนวทาง เราตั้งใจจะทำให้ดีให้เต็ม แต่ถ้ามันผิดแนวทาง มันไปทางไหนไม่รู้ อย่างน้อย เราต้องอาศัยหลักของพระธรรมของพระศาสนาเป็นแนวทาง แล้วทำให้ถูกแนวทาง แล้วทำให้ถูกแนวทาง เช่นบารมี 10 ประการ นี้เป็นต้น แล้วยังมีอีกมาก แนวทางที่เราจะใช้ได้ยังมีอีกมาก ที่สำคัญที่สุดเป็นกลางที่สุด ก็เช่นอัญจกิมัคค์

บทที่ 5 อัจฉริยคัมภีร์เป็นทางบำเพ็ญบารมีได้ ผู้เขียนท่านได้บรรยายไว้ ถ้าเราต้องการจะได้ประโยชน์ทางโลก ก็ถูกแนวทางของโลก โลกนี้ บุญคุณธรรมดามี มีทรัพย์สมบัติเพียงพอมือ มีชื่อเสียงเพียงพอมือ มีคนรักใคร่เพียงพอกี่พอแล้ว ทำให้ถูกแนวทางนี้ ก็เรียกว่าพอแล้วในโลก แต่ถ้าเป็นเรื่องโลกุตระต้องทำกันจนหมดกิเลส จนวิมุตติหลุดพ้น เป็นเรื่องของสัจธรรม ในโลกนี้เป็นเรื่องอัตตา มีตัวตนอย่างโลกก็ทำให้อัตตาเจริญถึงที่สุด พอมันหมดทำไปมันเบื่อแล้วมันก็จะหมุนไปอนัตตาหรือสัจธรรม ก็ทำไป ถึงที่สุดคือปล่อยวาง ไม่ยึดถือสิ่งใดๆ เรียกว่าวิมุตติหลุดพ้น

ฉะนั้น บำเพ็ญบารมีในรูปร่างเดียวกัน มุ่งหมายต่างกันก็ยิ่งได้ เช่นว่าปฏิบัติอัจฉริยคัมภีร์มีองค์ 8 เพื่อผลเป็นโลกก่อนก็ได้ เมื่อถึงที่สุดแล้วจึงให้มีผลเป็นโลกุตระ หลุดพ้นปล่อยวางก็ได้เหมือนกัน

บทที่ 6 ทางเดินของชีวิต ผู้เขียนท่านชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนว่า ชีวิตของคนเรานั้น แท้จริงคือการเดินทางชนิดหนึ่งซึ่งเดินจากความเต็มไปด้วยความทุกข์ ไม่ยังที่สุดจบสิ้นของความทุกข์ ที่ตนเคยผ่านมาแล้วนั่นเอง แม้ว่าผู้หนึ่งจะทราบหรือไม่ทราบ รู้สึกหรือไม่รู้สึก ชีวิตก็ยังคงเป็นการเดินทางเรื่อยอยู่นั่นเอง เมื่อเดินไปทั้งไม่ทราบ ก็ย่อมมีความระหกระเหินบอบช้ำเป็นธรรมดา

การเดินทางของชีวิตนี้ มิใช่เป็นการเดินทางด้วยเท้า ทางของชีวิตจึงมิใช่ทางที่จะเดินได้ด้วยเท้าอีกเช่นเดียวกัน บัณฑิตทั้งหลายในกาลก่อน ได้พากันสนใจใน “ทางชีวิต” กันมากเป็นพิเศษ ในฐานะที่เป็นทางของจิต อันจะวิวัฒนาการไปในทางสูงซึ่งจะไปได้สูงกว่าทางวัตถุหรือทางกายอย่างที่จะเทียบกันไม่ได้เลย

สิ่งที่เรียกกันว่า ทางๆ นั้น แม้จะมีสายเดียวก็จริงตามธรรมดาต้องประกอบอยู่ด้วยองค์คุณหลายประการเสมอ ทางเดินเท้าทางไกลแรมเดือนสายหนึ่งจะต้องประกอบด้วย สะพาน รั้วเงา ที่พักอาศัยระหว่างทาง การอารักขาคุ้มครองในระหว่างทาง การหาอาหารได้เสมอไปในระหว่างทาง ฯลฯ ดังนั้นเป็นต้น ฉันทใด ทางชีวิตแม้จะสายเดียวดังไปสู่ความพ้นทุกข์ก็จริง แต่ก็ต้องประกอบไปด้วยองค์คุณหลายประการ ฉันทนั้น

ศาสนา เป็นองค์คุณอันสำคัญ โดยช่วยให้ชีวิตนี้มีความสดชื่นเยือกเย็นพอที่จะเป็นอยู่ ไม่ร้อนเป็นไฟ เช่นเดียวกับน้ำเป็นเครื่องหล่อเลี้ยงพฤษชาติให้สดชื่นงอกงามตลอดเวลา ฉันทก็ฉันทนั้น

ปรัชญา เป็นองค์คุณที่ช่วยให้เกิดอุดมคติอันมีกำลังแรงในการที่จะกระตุ้นให้ปฏิบัติตามศาสนาหรือหน้าที่อื่นๆ ทำให้เกิดความเชื่อ ความเพียร และคุณธรรมอื่นๆ ที่เป็นตัวกำลังสำคัญด้วยกันทั้งนั้น อย่างมากพอที่จะไม่เกิดการท้อถอยหรือโลเล หรือหันหลังกลับ โดยสรุปก็คือ ช่วยให้มีความเป็นนักปราชญ์ หรือมีปัญญาเครื่องดำเนินตนไปจนลุล่วงปลายทางที่ตนประสงค์

วิทยาศาสตร์ ช่วยให้เป็นผู้รู้จักเหตุผล ให้รู้จักใช้เหตุผล และให้อยู่ในอำนาจแห่งเหตุผลเพื่อให้ชีวิตนี้ไม่หลบลูหลบลูตาเดินไปอย่างโง่งมงาย ซึ่งจะทำได้ไม่ถึงหรือถึงช้า และไม่ได้รับผลเป็นที่พอใจ

ศิลปะ โดยเฉพาะคือ ศิลปะแห่งการครองชีวิตหรือการบังคับตัวเองได้ ช่วยให้ชีวิตนี้ดูแจ่มใสงดงามน่าชุ่มชื่นใจ น่ารักใคร่ นามาชิ่งความเพลิดเพลินในการก้าวหน้าไปด้วยความรู้ และการกระทำที่ดูงาม ทั้งในเบื้องต้น ท่ามกลาง และเบื้องปลาย

ภูมิธรรม คือธรรมสมบัติหรือความดี ความจริง ความยุติธรรมที่ประกอบอยู่ที่เนื้อที่ตัว ช่วยเหลือให้เกิดบุคลิกลักษณะ อันนำมาซึ่งความเลื่อมใส ความไว้วางใจ ความน่าคบหาสมาคมจากชีวิตรอบข้าง ทำให้ชีวิตนั้นตั้งอยู่ในฐานะเป็นปุชนียบุคคลเป็นที่พึ่งแก่ตนเองได้ และเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวของชีวิตทั้งหลาย

ความรู้ ช่วยให้มีความสามารถในการที่จะใช้ความคิดและการวินิจฉัยสิ่งต่างๆ ได้อย่างกว้างขวางในการตัดสินใจ การค้นคว้าทดลอง การแก้ไขอุปสรรคและอื่นๆ ในอันที่จะให้เกิดผลในการครองชีพ การสมาคม และอื่นๆ ที่จำเป็นทุกประการ โดยสมบูรณ์

สติปัญญา ช่วยให้เกิดสมรรถภาพหรือปฏิภาณในการดำเนินงานของชีวิตให้สำเร็จ ลุล่วงไปได้ตามแนวของความรู้ ทำให้งานของชีวิตทุกชนิด ทุกระดับดำเนินไปได้โดยง่าย โดยเร็ว โดยสมบูรณ์ และปลอดภัยโดยประการทั้งปวง

อนามัย ช่วยให้มีกาลังกาย อันเป็นบาทฐานแห่งกำลัง มีความแคล่วคล่องว่องไว อาจหาญร่าเริง สะดวกกายสบายใจในการเป็นอยู่ของตน ทำกายนี้ให้เป็นเหมือนม้าที่เจ้าของเลี้ยงดูอย่างดีอย่างถูกต้องที่สุดแล้ว สามารถเป็นพาหนะนำเจ้าของไปสู่ที่มุ่งหมายได้ฉับใดก็ฉับนั้น

องค์คุณ 8 ประการนี้ กำลังรวมกันเป็นทางสายเดียว ช่วยให้ชีวิตดำเนินไปได้อย่างเป็นที่พอใจมาก จนถึงกับนึกอยากจะยืนยันแก่เพื่อนร่วมเกิด แก่ เจ็บ ตาย ทั้งหลายว่า จงลองเดินทางสายนี้ อันประกอบด้วยองค์คุณ 8 อย่างนี้ดูบ้างเถิด ผลในโลกนี้คือ ทรัพย์ ชื่อเสียง และมิตรภาพก็ตาม ผลในโลกหน้าคือสุคติก็ตาม และผลอันสูงสุดพ้นจากโลกทั้งปวง คือ นิพพานก็ตาม จักเป็นสิ่งที่หวังได้ครบถ้วนโดยไม่ต้องสงสัยเลย

พุทธศาสนา ในฐานะที่เป็นทั้งศาสนาเป็นทั้งปรัชญา เป็นทั้งวิทยาศาสตร์ เป็นศิลปะแห่งการครองชีวิต เป็นภูมิธรรมที่พึงประสงค์ของมนุษยชาติ เป็นความรู้ที่ครบถ้วน เป็นสติปัญญาที่คล่องแคล่ว และเป็นอนามัยทั้งทางกายและทางจิตเหล่านี้ แต่ละเหลี่ยมๆ นั้นเอง นับเป็นองค์คุณครบทั้ง 8 ประการ ที่รวมกันเข้าเป็นตัวทาง และเป็นการเดินทางพร้อมกันไปในตัว ดังที่กล่าวมาแล้ว

3.ข้อวิจารณ์

หลังจากได้อ่านหนังสือเล่มนี้แล้ว ผู้วิจารณ์ขอเสนอ 2 ประเด็นหลักเพื่อนำไปสู่การวิจารณ์ดังต่อไปนี้

1. รูปแบบของหนังสือ ในเรื่องนี้ ผู้วิจารณ์พบว่ารูปแบบหนังสือเล่มนี้นั้นมีความชัดเจนในการนำเสนอ คือ ผู้เขียนได้วางรูปแบบของการนำเสนอเนื้อหาจากง่ายไปหายาก ดังจะเห็นได้จากหนังสือเล่มนี้เป็นการบรรยาย ที่ผู้เขียนท่านได้บรรยายในวันมาฆบูชา เป็นครั้งที่ 12 แล้ว หนังสือเล่มนี้ท่านผู้เขียน ท่านได้บรรยายหัวข้อธรรมอย่างแจ่มแจ้ง อ่านง่าย เข้าใจง่าย ไม่มี

อุปสรรค ไม่ว่าผู้อ่านจะเป็นผู้เริ่มเรียนรู้ธรรม หรือท่านที่มีความรู้ด้านธรรมอยู่แล้ว อ่านแล้วยังทำให้เข้าใจง่าย จึงกล่าวได้ว่า หนังสือเล่มนี้มีรูปแบบที่ชัดเจน

2. เนื้อหา ส่วนนี้มีการแบ่งออกเป็น 2 ประเด็นหลัก คือ 1. เนื้อหาหลัก 2. เนื้อหารอง ในด้านเนื้อหาหลักนั้น หนังสือเล่มนี้ได้อธิบายประเด็นสำคัญที่ผู้เขียนหนังสือธรรมะจะต้องทำความเข้าใจเพื่อนำไปเป็นเครื่องมือ เช่น การนิยามศัพท์ การวิเคราะห์ การให้เหตุผลเชิงวิภาษวิธี การใช้ตัวแย้ง เป็นต้น นอกจากนี้ การที่ผู้เขียนได้เพิ่มการอ่านงานทางพระพุทธศาสนาเป็นบทที่ 6 ยิ่งทำให้หนังสือเล่มนี้เป็นหนังสือที่พุทธศาสนิกชนต้องอ่าน ทางด้านพระพุทธานุภาพผู้เขียนท่านได้ยกตัวอย่างเข้ามาประกอบด้วย การทำเช่นนี้ทำให้ผู้อ่านรู้สึกได้ว่า งานทางพระพุทธศาสนาไม่ใช่งานที่ลึกลับจนไม่สามารถจะทำความเข้าใจได้เลยแต่ยังจะทำให้ผู้อ่านรู้สึกว่างานทางพระพุทธศาสนา เป็นเรื่องใกล้ตัวเป็นงานที่ควรทำความเข้าใจ นำไปใช้ประโยชน์ในการเขียน และนำไปใช้ได้ในชีวิตประจำวัน

ส่วนในด้านเนื้อหารอง อย่างที่ได้กล่าวไว้ตั้งแต่เริ่มต้นว่า หนังสือเล่มนี้เป็นการบรรยายครั้งที่ 12 แล้ว ผู้เขียนท่านมีประสบการณ์และได้พัฒนาปรับปรุงเนื้อหาส่วนที่ยังเห็นว่าไม่สมบูรณ์ให้สมบูรณ์ตามลำดับ

ถ้าจะมีคำถามว่า หนังสือเล่มนี้ควรเพิ่มเติมประเด็นไหน ผู้วิจารณ์ขอตอบในกรอบแห่งวัตถุประสงค์ของผู้เขียนว่า เนื่องจากหนังสือเล่มนี้เขียนขึ้นเพื่ออธิบายสอนธรรมให้พุทธศาสนิกชน ก็ไม่มีส่วนที่ตรงไหนต้องเพิ่มเติม

4. ข้อสรุปและคำแนะนำ

ผู้วิจารณ์ขอสรุปว่า หนังสือเล่มนี้มีความเหมาะสมในการเป็นหนังสือธรรมะ คู่มือสำหรับพุทธศาสนิกชน หรือองค์ภิกษุและสามเณร เมื่อได้อ่านแล้ว ผู้อ่านเข้าใจได้อย่างลึกซึ้ง ผู้วิจารณ์ยังเห็นว่าหนังสือเล่มนี้จะเป็นหนังสือที่ดี สำหรับการดำเนินชีวิตในปัจจุบันอีกด้วย เพราะว่าหนังสือเล่มนี้เสนอประเด็นหลักๆ เช่น การนิยามศัพท์ การวิเคราะห์ การให้เหตุผลเชิงวิภาษวิธี การใช้ตัวแย้ง เป็นต้น การจะเขียนงานทางพระพุทธศาสนา ผู้เขียนต้องเข้าใจประเด็นตามหลักพระพุทธศาสนา ก่อน เมื่อเข้าใจแล้วสามารถตอบปัญหาทางพระพุทธศาสนาได้ตามลำดับ

เอกสารอ้างอิง

พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ), การบำเพ็ญบารมีที่ถูกต้องแนวทาง, วัดสวนโมกขพลาราม,
68/1 ถนนเพชรเกษม อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี 84110

